

Przemysław Jędrzejewski

ORCID: 0000-0002-6733-3032

Stowarzyszenie Twoje Korzenie w Polsce

Najstarsza księga cechu piekarskiego w Kętach jako źródło do badań nad rzemiosłem XVII–XIX stulecia

The oldest book of the bakers' guild in Kęty as a source for research on the crafts of the 17th–19th centuries

SŁOWA KLUCZOWE: historia Kęt, cechy rzemieślnicze, źródłoznawstwo, Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, piekarze.

KEYWORDS: history of Kęty, craft guilds, source science, Aleksander Kłosinski Museum in Kęty, bakers.

ABSTRAKT: Muzeum w Kętach powstało dzięki Aleksandrowi Kłosińskiemu, który w testamencie przekazał na rzecz miasta prywatną kolekcję składającą się z 750 przedmiotów, w tym zbiór dokumentów z XVI–XX w. Zostało otwarte w 1977 r. z okazji 700-lecia nadania praw miejskich Kętom, a w 1981 r. przekształcono je w Oddział Muzeum Okręgowego w Bielsku-Białej. W 1994 r. nadano mu imię Aleksandra Kłosińskiego, a w 1995 r. przeniesiono do nowej siedziby. W zbiorach muzeum znajduje się m.in. 11 ksiąg cechowych, w tym trzy z cechu piekarskiego. Najstarsza księga cechu piekarskiego z lat 1640–1890 została ufundowana przez ks. Grzegorza Zdziwojskiego. Materiał ten stanowi cenne źródło wiedzy o rzemiośle w Kętach, obejmuje bowiem rejestry przedstawicieli władz cechowych, spisy piekarzy zrzeszonych w bractwie, informacje o przyjmowaniu nowych członków, ich obowiązkach oraz relacjach rodzinnych w obrębie cechu. Wpisy dokumentują też fundacje i darowizny na rzecz kościoła oraz lokalnych instytucji.

ABSTRACT: The museum in Kęty was established thanks to Aleksander Kłosinski, who in his will bequeathed to the town a private collection consisting of 750 items, including a collection of documents from the 16th–20th centuries. The museum was opened in 1977 on the 700th anniversary of Kęty being granted municipal rights, and was transformed in 1981 into a branch of the District Museum in Bielsko-Biała. In 1994 it was named after Aleksander Kłosinski, and moved to new premises in 1995. The museum's collections include 11 guild books, with three from the bakers' guild. The oldest bakers' guild book, dating

from 1640–1890, was donated by Grzegorz Zdziwojski. The historical material is a valuable source of knowledge about the craft in Kęty, such as registries of guild officials, lists of affiliated bakers, information about the admission of new members, their duties, and family relations within the guild. Entries also document foundations and donations to the church and local institutions.

Przy Rynku w Kętach, pod numerem 16, w zabytkowej kamienicy z przełomu XVIII i XIX w., niegdyś należącej do rodzin mieszczańskich Kotońskich, Krzysztoforskich oraz Offnerów, mieści się Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego. Placówka zawdzięcza swoje powstanie Aleksandrowi Kłosińskiemu, który w testamencie zapisał miastu swoją prywatną kolekcję liczącą 750 eksponatów, w tym cenne dokumenty datowane od XVI do XX w. Po śmierci testatora w 1974 r., zgodnie z wolą darczyńcy, rodzina przekazała zbiory na rzecz miasta. Dzięki zaangażowaniu Towarzystwa Miłośników Kęt na bazie tej kolekcji powstały Zbiory Historyczne Miasta Kęty. Pierwsza wystawa – „Zbiory historyczne z miasta Kęty” – została udostępniona publiczności 15 lipca 1977 r. w domu Państwa Juraszów, w ramach obchodów 700-lecia nadania praw miejskich Kętom. Nad merytoryczną stroną ekspozycji czuwali pracownicy Ośrodka Kultury oraz członkowie Towarzystwa. W kolejnych latach zbiory przeniesiono do wynajmowanego lokalu przy ulicy Mickiewicza 1, gdzie pozostawały do 1 stycznia 1990 r. Decyzją wojewody bielskiego z 6 listopada 1981 r. placówka została włączona jako oddział do Muzeum Okręgowego w Bielsku-Białej, pod nazwą Muzeum w Kętach, które odtąd sprawowało nad nią opiekę merytoryczną. Od 1992 r. muzeum było współfinansowane przez Muzeum Okręgowe w Bielsku-Białej oraz Gminę Kęty. W 1994 r., decyzją wojewody bielskiego, instytucji nadano imię Aleksandra Kłosińskiego, oddając tym samym hołd fundatorowi zbiorów. Rok później, 9 czerwca 1995 r., miało miejsce uroczyste otwarcie nowej siedziby muzeum – w wyremontowanej kamienicy przy Rynku 16¹.

Najstarsza informacja źródłowa o rzemiośle w Kętach pochodzi z 1277 r. i jest zawarta w akcie lokacyjnym miasta wydanym w Raciborzu przez księ-

---

¹ *Historia Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach*, <https://muzeum.kety.pl/historia> (odczyt: 30.03.2025).

cia opolskiego Władysława I. W dokumencie książę zgodził się na budowę w Kętach urządzeń handlowych, takich jak: jatki rzeźnicze, kramy szewskie czy piekarskie². W okresie wczesnonowożytnym należy uznawać Kęty za istotny ośrodek rzemieślniczy województwa krakowskiego. W źródłach skarbowych zarejestrowano w 1581 r. aż 129 rękodzielników, w tym 32 szewców, pięciu kuśnierzy, ośmiu krawców, 14 garncarzy, 13 sukienników, 14 rzeźników, trzech piwowarów, 11 kowali, ośmiu bednarzy, dziewięciu rzemieślników pospolitych oraz 12 piekarzy. Dla porównania w Oświęcimiu rzemiosłem zajmowało się 74 mieszczan, w Zatorze – 59, w Żywcu – 22, a w Wadowicach – 47³. Stawiało to Kęty na pierwszym miejscu w produkcji ze wszystkich miast księstwa oświęcimskiego i zatorskiego⁴.

Najstarszy znany dokument potwierdzający przywileje cechu w Kętach pochodzi z 1558 r. i stanowi potwierdzenie przywilejów dla cechu krawców w Oświęcimiu, Kętach, Zatorze i Wadowicach wydane przez króla Zygmunta II Augusta w Wilnie. Kolejne znane wilkierze cechów kęckich dotyczą: sukienników z 3 marca 1559 r., kuśnierzy z 9 listopada 1571 r. oraz

---

² Dorota Żurek, *Kęty w średniowieczu*, [w:] *Kęty. Blaski i cienie miasta w minionych wiekach*, t. 1, red. Konrad Meus, Marta Tylza-Janosz, Dorota Żurek, Kęty 2019, s. 150–156.

³ Przemysław Jędrzejewski, *Kęty w okresie wczesnonowożytnym (od początku XVI w. do końca 1772 r.)*, [w:] *Kęty. Blaski i cienie...*, t. 1, s. 323–324.

⁴ Dotychczas ukazało się kilkanaście publikacji, w których poruszono temat rzemiosła w Kętach, o dziejach cechów wspominali m.in.: Antoni Barciak, *Dzieje miasta Kęt do roku 1564*, „Watra. Rocznik Bielski” 1980, R. 1, s. 59–78; Renata Bożek, *Kęty rzemiosłem sławne*, Kraków 2011; Anna Chowaniak, *Ze starych ksiąg cechowych*, „Kęczanin. Pismo Ziemi Kęckiej” 2003, cz. 1, nr 3, s. 11; Władysław Drożdżiak, *Z dziejów Kęt*, Kraków 1979, s. 32–38; Walerian Heck, *Archiwa miejskie księstw oświęcimskiego i zatorskiego*, Kraków 1891, s. 32–78; P. Jędrzejewski, *Kęty w okresie wczesnonowożytnym...*, s. 230–349; Feliks Kiryk, *Działalność gospodarcza i kulturalna Jakuba z Dębna*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1965, Prace Historyczne, z. 20, s. 31–66; idem, *Rozwój urbanizacji Małopolski XIII–XVI w. Województwo krakowskie (powiaty południowe)*, Kraków 1985, s. 285–291; Teresa Kuźma, *Muzeum*, „Biuletyn Kulturalny” 1986, s. 52–53; Konrad Meus, *Kęty pod berłem Habsburgów*, [w:] *Kęty. Blaski i cienie miasta w minionych wiekach*, t. 2, red. Konrad Meus, Marta Tylza-Janosz, Dorota Żurek, Kęty 2019, s. 8–171; Jan Rodak, *Tolle lege. Ze studiów nad dawną książką*, Katowice 2013, s. 9–40; Przemysław Stanko, *Dwa nieznanne dokumenty z I połowy XV w. i ich znaczenie dla dziejów Kęt. Przyczynek do początku samorządu w Kętach*, „Almanach Kęcki” 2010, nr 14, s. 25–53; D. Żurek, *Kęty w średniowieczu...*, s. 136–229.

piekarzy z 9 marca 1593 r.⁵ Cech piekarski w Kętach należał do bogatych i znaczących konfraterni miasta. Świadczy o tym reprezentacja piekarzy we władzach miejskich, zwłaszcza od końca XVII w. burmistrzami byli m.in. piekarze: Wojciech Jan Rzepkowicz (1693–1695), Wojciech Antoni Ficzkowicz (1696), Jan Piechowicz (1698) czy Jan Czarny (1707)⁶.

Mecenasem cechów kęckich, jak i fundatorem najstarszych ksiąg cechowych tego miasta był ks. Grzegorz Jan Zdziewojski. Duchowny przyszedł na świat 10 marca 1609 r. w Łasku w rodzinie szlacheckiej jako syn Jakuba, notariusza apostolskiego⁷. Młodość spędził w służbie u księcia siedmiogrodzkiego Gabora Bethlena, a w 1628 r. rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej. Świecenia kapłańskie przyjął 3 marca 1635 r., a trzy lata później uzyskał tytuł doktora filozofii. Zdziewojski pełnił posługę duszpasterską jako wikariusz w Łasku oraz proboszcz w Wilamowicach, Pisarzowicach i Tłuczani, a także jako prebendarz w Kętach. Był również autorem kilku dzieł teologicznych i patriotycznych – w latach 1639–1641 wydał cztery publikacje, z których jedną, *Dakrysis Patriae*, poświęcił rodzinnej miejscowości. Jego życie zakończyło się tragicznie – został zamordowany na plebanii przy kościele św. Krzyża w Kętach przez Klemensa Głasa, najprawdopodobniej w 1670 lub 1685 r.

Zdziewojski zasłynął z licznych fundacji kościołów, kaplic, bibliotek, stypendiów dla ubogiej młodzieży czy wspierania chorych i biedoty. Był też donatorem wielu drukowanych i rękopiśmiennych ksiąg na rzecz instytucji nauki, kościoła i instytucji publicznych, które wraz z jego własną twórczością określa się mianem Zdziewoianica⁸. Obecnie darowiznami z fundacji Zdziewojskiego mogą poszczycić się takie instytucje, jak: Biblioteka Jagiellońska, która posiada liczne druki z lat 1639–1641 oraz bogato zdobione kodeksy, Biblioteka Kolegiacka w Łasku, Biblioteka Seminarium Duchownego w Lublinie, Muzeum Okręgowe w Bielsku-Białej, archiwa parafialne w Łasku, Wilamowicach, Pisarzowicach i Tłuczaniu koło Wadowic, jak również Muzeum im. A. Kłosińskiego w Kętach. Do Zdziewoianiców w tej ostatniej placówce należy zaliczyć sześć ksiąg cechowych ufundowanych

⁵ P. Jędrzejewski, *Kęty w okresie wczesnonowożytnym...*, s. 324.

⁶ Aneks, [w:] *Kęty. Blaski i cienie...*, t. 1, s. 367.

⁷ Zob. więcej: Jan Rodak, *Grzegorz Jan Zdziewojski z Łasku. Człowiek – dzieło – recepcja. Studium biograficzne*, Katowice 2010.

⁸ Jako pierwszy posłużył się tym terminem Jan Rodak, por. J. Rodak, *Tolle lege...*, s. 12.

w latach 1640–1665: krawców – dwie księgi, sukienników, rzeźników, tkaczy oraz piekarzy⁹.

W zbiorach Muzeum im. A. Kłosińskiego w Kętach przechowywanych jest 11 ksiąg cechów kęckich, z których trzy należały do dawnego cechu piekarskiego, oznaczone sygnaturami: MK/H/693, 695 i 696. Archiwalia te stanowią część przekazanej miastu Kętom kolekcji Aleksandra Kłosińskiego¹⁰. Jak księgi cechowe trafiły w ręce Kłosińskiego? Wiązało się to z zawodem oraz zainteresowaniami kolekcjonera. Aleksander Kłosiński był mistrzem kuśnierstwa oraz właścicielem warsztatu rzemieślniczego. Był też aktywnym członkiem Cechu Rzemiosł Różnych w Kętach (obecnie – Cech Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Kętach), a po zakończeniu działań zbrojnych II wojny światowej rozpoczął gromadzenie pamiątek związanych z lokalnym rzemiosłem, przedmiotów codziennego użytku, dokumentów, militariów oraz fotografii dotyczących historii Kęt i regionu¹¹. Możliwe, że księgi cechowe, w tym piekarzy, otrzymał od przedstawiciela dawnego Stowarzyszenia Przemysłowego w Kętach, utworzonego w miejsce cechów rzemieślniczych przez Austriaków w 1883 r.¹², przeniesionego w 1950 r. do Cechu Rzemiosł Różnych w Oświęcimiu¹³.

Księgi cechu piekarskiego nie stanowią najstarszych tego typu materiałów źródłowych w zbiorach Muzeum, gdyż najwcześniej datowana jest księga cechu krawców w Kętach z lat 1621–1791¹⁴. Najstarsza księga cechu piekarskiego (sygn. MK/H/696) pochodzi z około 1640 r. Ta data widnieje na okładce księgi, jednak pierwsze zapisy wskazują na przełom lat 40. i 50. XVII stulecia, w tym spis funduszy na rzecz cechów, począwszy od wyderkafu w wysokości 300 zł zapisanego przez ks. Zdziewojskiego na wójtoſtwie kęckim w 1649 r.¹⁵, jak również informacja o otrzymaniu księgi od fundatora na spotkaniu, tzw. „schadzce” braci cechowych w domu cechmi-

⁹ *Ibidem*, s. 9–14.

¹⁰ Na koniec 2011 r. zbiór archiwaliów MKK liczył 1 879 sztuk starych dokumentów i ksiąg archiwalnych, zob. *Zbiory Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach*, <https://www.muzeum.kety.pl/zbiory-on-line> (odczyt: 30.03.2025).

¹¹ Jacek Kłosiński, Tadeusz Rycerski, *Aleksander Kłosiński*, „Biuletyn Kulturalny” 1987, s. 52–53.

¹² K. Meus, *Kęty pod berłem...*, s. 71–72.

¹³ *Historia powstania Cechu Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Kętach*, <http://www.cechkety.pl/cech/historia/> (odczyt: 30.03.2025).

¹⁴ MKK, Księga cechu krawców w Kętach z lat 1621–1791, sygn. H/699.

¹⁵ MKK, Księga cechu piekarskiego w Kętach z lat 1646–1894, sygn. H/696, k. 133.

strza Marcina Suskiego z 12 kwietnia 1654 r.¹⁶ Można też dotrzeć do dwóch różnych datacji księgi podawanych przez Muzeum w Kętach. Pierwsza z nich, zamieszczona w inwentarzu placówki, to 1640 r. Druga, podana na stronie internetowej w ramach promocji projektu konserwacji archiwaliów, to 1644 r.¹⁷ Za ostatnią z dat może przemawiać adnotacja, prawdopodobnie własnoręczna Zdziewojskiego z korektą roku – z 1640 na 1644 – oraz dopisek w języku łacińskim: *pleb. Wielomowiensis et pisarzoviensis*, czyli pleban wilamowski i pisarzowicki¹⁸. Właśnie w tym czasie pełnił on funkcję proboszcza zarówno w Wilamowicach, jak i w Pisarzowicach. Warto nadmienić, że z fundacją ks. Zdziewojskiego można łączyć potwierdzenie wydane w tym okresie przez burmistrza i radę w Kętach wspólnego statutu dla rzemiosła: kowalskiego, rymarskiego, ślusarskiego, kotlarskiego, rusznikarskiego, stolarskiego, bednarskiego, szklarskiego, kołodziejów, snycerzy, mieczników i innych z 1649 r.¹⁹ Kolejną księgę cechu piekarzy kęckich datuje się na lata 1751–1835²⁰. Ostatnią zaś na okres od 1836 do 1936 r.²¹ Co ciekawe, ostatni wpis do najstarszej z ksiąg pochodzi z 1890 r.²² Świadczy to o prowadzeniu jednocześnie dwóch ksiąg przez pisarza cechu piekarskiego w Kętach.

Najstarsza księga cechu piekarzy w Kętach ma format średniej wielkości o wymiarach: 20 cm wysokości, 15 cm szerokości oraz 5,8 cm objętości. Zawiera 291 kart (w tym 177 w zapisie oraz 144 nieliczbowanych). Paginację sporządzono w późniejszym okresie, z licznymi błędami. Chronologia wpisów do księgi nie pokrywa się z kolejną numeracją kart, czego przykładem może być fakt, że na stronie 103 zamieszczony nagłówek sugeruje spis braci cechowych z 1676 r. – notabene niespisany, a wspomnianą informację o fundacji księgi przez ks. Zdziewojskiego sporządzono na stronie 140. Świadczy to o pozostawianiu licznych pustych kart przez pisarza cechowego, w kolejnych latach uzupełnianych zapisami z późniejszego okresu. Księgę oprawiono w żółtą skórę z tłoczeniami, zamykaną za pomocą pasków

---

¹⁶ Ibidem, k. 139.

¹⁷ *Konserwacja kęckich ksiąg cechowych*, https://muzeum.kety.pl/strona_old/mkidn/ (odczyt: 30.03.2025).

¹⁸ J. Rodak, *Grzegorz Jan Zdziewojski...*, s. 101–108.

¹⁹ W. Heck, *Archiwa miejskie...*, s. 5–71.

²⁰ MKK, Księga cechu piekarskiego w Kętach, sygn. H/695.

²¹ Ibidem, sygn. H/693.

²² Ibidem, sygn. H/696, k. 355.

zamocowanych w mosiężnych klamrach²³. Pozostałości pasków zachowały się we fragmentach jedynie w okładzinie górnej.

Walory artystyczne oraz zachowane znaki własnościowe najstarszej księgi cechu piekarskiego w Kętach dość szczegółowo omówił Jan Rodak:

Ornamentyka ramy ma charakter alegoryczny i przedstawia różne sceny biblijne, m.in. Adam i Ewa w raj, kuszenie pod drzewem zakazanym z podpisem: *peccatum, ukrzyżowanie* etc. Centralną część zdobniczą na obydwu okładzinach (górnej i dolnej) zajmują superekslibrisy. Na okładce górnej [...] wytłoczony jest owalny superekslibris o wymiarach 70x58 mm. Przedstawia bł. Jana Kantego, a nad nim po lewej stronie unoszące się: NMP ukoronowana na królową nieba oraz św. Anna (patronka Alma Mater). Obok nich unosi się cherubin trzymający w rękach dwa wieńce laurowe – jeden wieńiec tuż nad głową profesora z Kęt. Ponad wieńcem widnieje herb Akademii Krakowskiej. W otoku okalającym superekslibris znajduje się napis: *B. Ioannes: Cantius. Polonus S.T.D.IN.ACAD.CRAC.PROF.A.1472+*, co w tłumaczeniu na język polski brzmi: „błogosławiony Jan Kanty, Polak, świętej teologii doktor, profesor w Akademii Krakowskiej, roku 1472 zmarły [...]”²⁴.

Na okładce dolnej [...] superekslibris został przedstawiony w kształcie kartusza herbowego wyobrażającego klejnot rodowy Zdziewojskich: Prus III (Nagody). Wokół superekslibrisu wytłoczone są litery: *GI-ZŁ; A – M; CC – O; P – W*, czyli: „*GREGORIUS Ioannes – Zdziewojski a Łasko, Artium – Magister, Concionator – Oswećimensis, Plebanus – Wilamowicensis* (Grzegorz Jan Zdziewojski z Łasku, magister sztuk wyzwolonych, kaznodzieja oświęcimski, pleban wilamowski)”²⁵.

Na pierwszej stronie zawarto informacje o donatorze z powtórzeniem kartusza herbowego z okładki dolnej, tym razem w kolorze. Na kolejnej karcie zamieszczono stemmę, czyli kompozycję słowno-plastyczną składającą się z wizerunku oraz krótkiego utworu nawiązującego do niego, w tym przypadku poświęconego św. Janowi Kantemu, stanowiącą też rewers superekslibrisu z pierwszej strony – wizerunek świętego w drzeworycie owalnym. W pierwszej części księgi znajdują się drukowane poezje, kolejno: *Philakai Zdziewoianae Domus* (jedna strona) wraz z kalendarium lat życia i działalności fundatora, następnie wspomniana już wyżej *Dakrysis Patriae* (we fragmencie), *XAPIΣMA* (w całości), *Stefanion* autorstwa Stanisława Osę-

²³ Za informację dziękuję Januszowi Kudłakowi, pracownikowi MKK.

²⁴ Data zgonu Jana Kantego została wpisana błędnie. Zmarł on 24 grudnia 1473 r. w Krakowie.

²⁵ J. Rodak, *Tolle lege...*, s. 23–24.

dowskiego, *Epidesmion* (całość) oraz *Philaki Zdzievoianae Domus* (pozostała część)²⁶.

Osobną część księgi (od strony 103) przeznaczono na zapisy cechowe, które sporządzono w większości w języku polskim, pomijając niektóre zapisy dat, czy wpisy duchownych, m.in. Wojciecha Meresińskiego, altarysty ołtarza Bożego Ciała, prebendarza kościoła św. Krzyża i komendarza fary kęckiej z 1753 r.²⁷ Wpisy te dotyczą głównie personaliów przedstawicieli cechu piekarskiego w Kętach. Niestety, niewiele z nich to pełne wykazy członków konfraterni piekarskiej w danym roku. Najstarszy spis pochodzi z 1665 r., z okresu pełnienia funkcji cechmistrza przez Adama Rąmpla *vel* Rumpiela i wymienia 26 braci cechowych wraz z nim (Aneks)²⁸. Kolejne pochodzą z: 1673 r.²⁹ – 19 oraz 1776 r. – 32³⁰. Materiał źródłowy dostarcza nam też informacje niezbędnych do rekonstrukcji władz cechowych, zwłaszcza imion i nazwisk kolejnych cechmistrzów przewodzących spotkaniom współbraci, zazwyczaj lokalizując miejsca „schatzek” w domu danego starszego cechu. W samym okresie przedrozbiorowym wymieniono personalia 18 cechmistrzów: wspomnianych już wyżej: Marcina Suskiego (1651–1654), Adama Rąmpla (1655–1673), Pawła Gorgosza (1673), Jerzego Wyrwalika (1678), Adama Rąmpla młodszego (1685–1693), Jana Piechowicza (1693–1696), Wojciecha Mackowicza (1698–1704), Kaspra Marchowskiego (1704), Piotra Wiśniowskiego (1710), Kazimierza Rąmpla (1712–1713), Wojciecha Latuszowicza (1714, 1716), Jerzego Wyrwalika *vel* Wyrwalskiego (1715, 1716–1718), Marcina Gorgosza (1721), Marcina Smolika (1723–1733), Walentego Bydlińskiego (1740–1751, 1760–1764), Stanisława Stankiewicza (1751–1760), Grzegorza Florkowicza (1765–1766, 1768–1773) i Kazimierza Wędzińskiego (1766–1768, 1774)³¹. Jedną z ciekawostek zamieszczonych w omawianej księdze jest zapis o przyjmowaniu do cechu piekarskiego w XIX stuleciu piernikarzy – 20 marca 1884 r. do bractwa cechowego przystąpili Antoni Bielewicz oraz Franciszek Kołaczyk,

---

²⁶ MKK, Księga cechu piekarskiego w Kętach, sygn. H/696, k. 1–98; J. Rodak, *Tolle lege...*, s. 24.

²⁷ MKK, Księga cechu piekarskiego w Kętach, sygn. H/696, k. 494.

²⁸ Ibidem, k. 141–142.

²⁹ Ibidem, k. 143.

³⁰ Ibidem, k. 218.

³¹ Ibidem, k. 105–493.

zobligowani do uiszczenia opłaty w wysokości 10 zł³². Niestety, tylko jeden raz wspomniano o śmierci brata cechowego – Jacentego Kotlarczyka, zmarłego 5 sierpnia 1836 r.³³

Wiele miejsca poświęcono wpisom do cechu nowych braci, przyjmowaniu i wyzwalaniu uczniów, jak też opłatom z tym związanym. Podczas zebrania cechu 17 listopada 1721 r. pod przewodnictwem cechmistrza Marcina Gorgosza przyjęto dwóch nowych braci cechowych: Tomasza Żurka oraz Piotra Marcińskiego³⁴. Dokładne informacje o „wkupnym” do cechu piekarskiego umieszczono we wpisie o przyjęciu w szeregi konfraterni Stanisława Stankiewicza, późniejszego cechmistrza, w czasie zebrania z 10 listopada 1738 r. Opłatą było dostarczenie dla współbraci dwóch beczek piwa oraz ośmiu funtów wosku³⁵. Paweł Wojtaszowski, który przystąpił do cechu wraz z żoną Agnieszką z Martyniaków³⁶ oraz dziećmi³⁷ 17 grudnia 1850 r., zobligował się do zamówienia mszy dziękczynnych w najbliższe dni postne, tzw. „suche dni”, wraz z oprawą muzyczną, ślubując pod obrazem patronów piekarzy kęckich – św. Jana Kantego i św. Floriana³⁸.

Interesujących informacji, także pod względem genealogicznym, dostarczają nam wpisy dotyczące przyjmowania na naukę, a później promocji uczniów na czeladników, czyli tzw. „wyzwolenia” ucznia. Co ciekawe, w materiale źródłowym nie wzmiankowano o ocenie wypieków czy sporządzaniu zakwasu chlebowego, tylko o dostarczeniu przez mistrza do cechu piwa, wódki – „trunku” oraz wosku. Ponadto dość rzadko wspomina się o uczniach spoza Kęt, np. Adam Rąmpiel przyjął na naukę Kazimierza Sikorskiego z Kazimierza pod Krakowem w 1685 r.³⁹ Natomiast liczne wyzwolenia ujęte w księdze cechowej dotyczą relacji ojciec – syn/ synowie, co świadczy o „dziedziczeniu” zawodów w obrębie jednej rodziny. W cza-

---

³² Ibidem, k. 336–337.

³³ Ibidem, k. 166.

³⁴ Ibidem, k. 160.

³⁵ Ibidem, k. 164.

³⁶ Archiwum Parafii św. Małgorzaty i Katarzyny w Kętach, Liber copulatorum (1826–1843), akt nr 1/1830.

³⁷ W księgach metrykalnych fary kęckiej zarejestrowano pięcioro dzieci Wojtaszowskich w latach 1831–1838: Ewę, Mariannę, Franciszka Wincentego, Macieja Józefa i Józefa, por. Archiwum Parafii św. Małgorzaty i Katarzyny w Kętach, Liber natorum (1826–1843), akt nr 71/1831, 44/1832, 63/1833, 28/1836, 41/1838.

³⁸ MKK, Księga cechu piekarskiego w Kętach, sygn. H/696, k. 295.

³⁹ Ibidem, k. 176.

sie spotkania cechu piekarskiego w Kętach 7 listopada 1730 r. wyzwolono ośmiu uczniów będących synami/ pasierbami swoich mistrzów: cechmistrz Marcin Smolik promował swoich synów: starszego – Kazimierza oraz najmłodszego – Wojciecha; Walenty Bydliński – Walentego; Jan Wyczański – Mikołaja; Piotr Marciński swoich dwóch synów: starszego – Antoniego i młodszego – Jana; Paweł Florkowicz – Marcina; Andrzej Byczkowicz – swojego pasierba Jana Kantego Gorgosza; Jerzy Wyrwali, stary cechmistrz – swojego syna Kazimierza; Wojciech Jaworski – Wawrzyńca⁴⁰.

W omawianym materiale źródłowym dokonano wpisów nielicznych dokumentów o znaczeniu normatywnym dla cechu piekarskiego w Kętach. Najważniejszym z nich jest ordynacja cechu, tzw. „Porządek” z 10 lutego 1766 r., przyjęta w obecności przedstawicieli Rady Miejskiej. W dokumencie omówiono sprawy kwartalnych spotkań przedstawicieli cechu, pięciu delegatów cechu do Rady Miejskiej w celu rozstrzygnięcia spraw spornych konfraterni, prowadzenia spisu przychodów i wydatków przez pisarza cechowego, posłuszeństwa braci cechowych zarządzeniom cechmistrza oraz kwestii szeroko pojętej moralności⁴¹. Sporadycznie wspomniano w zapisach cechowych o fundacjach – dla oraz od cechu piekarskiego w Kętach. Pomijając darowizny z lat 40. i 50. XVII w., jako donatorkę cechu wymieniono jeszcze jedną osobę – Mariannę Suchanek, która legowała 50 zł reńskich na rzecz renowacji ołtarza cechowego w kościele farnym, wypłacone na ręce cechmistrza Wincentego Krzysztoforskiego 18 stycznia 1870 r.⁴² Za pewien rodzaj dotacji cechu na rzecz kościoła parafialnego w Kętach możemy uznać uroczyste przeniesienie z kaplicy św. Jana Kantego rzeźby patrona tej ostatniej świątyni, jak również św. Floriana, wcześniej ufundowanej przez piekarzy. Odbyło się ono w wigilię Świąt Bożego Narodzenia 1791 r. w obecności władz miejskich, cechowych, proboszcza kęckiego i bulowickiego ks. Antoniego Maksymiliana Lubicza Prokopowicza oraz ks. Stanisława Petulskiego, prebendarza kaplicy św. Jana Kantego⁴³. Tylko jeden wpis dotyczy sądu cechowego. Decyzją cechu z 21 lutego 1747 r. zakazano wdowie po bracie piekarskim Katarzynie Milcz wypieku chleba w soboty i w czasie jarmarków kęckich,

---

⁴⁰ Ibidem, k. 162–163.

⁴¹ Ibidem, k. 212–214.

⁴² Ibidem, k. 317–318.

⁴³ Ibidem, k. 224–225.

z powodu braku praktyki. Podsądna miał też zadośćuczynić, uiszczając cztery funty wosku do rąk cechmistrza⁴⁴.

Najstarsza księga cechu piekarskiego w Kętach stanowi też zbiór podpisów władz cechowych oraz przedstawicieli władz miejskich. Najstarsze autografy: cechmistrza Walentego Bydlińskiego, Piotra Florkiewicza i Stanisława Stankiewicza pochodzą z 1748 r.⁴⁵ Z kolei przedstawiciele władz miejskich złożyli własnoręczne podpisy pod ordynacją cechu piekarskiego w 1766 r. – Franciszek Jan Kanty Zgłobicki i Jan Kotoński, rajcy miejscy oraz Jan Mołęcki, pisarz miejski⁴⁶. Natomiast w okresie autonomii galicyjskiej protokoły odbytych zebrań konfraterni autoryzowali podpisami liczniejsi bracia cechowi. Ostatni wpis o zebraniu cechowym pochodzi z 23 maja 1890 r., podpisali się pod nim: Antoni Bielewicz, cechmistrz, Jędrzej Rybarski, podcehmistrz, Jan Anteck, Franciszek Kołaczyk i Izidor Kołodziejczyk⁴⁷. Analizując materiał źródłowy, można zauważyć, że w czasach zaboru austriackiego pojawiły się pod wpisami w księdze cechowej odciski pieczęci władz cechowych w laku. Najstarsza pieczęć konfraterni piekarskiej pochodzi jeszcze z XVIII w. i jest ozdobiona emblematami przedstawiającymi wyroby piekarskie trzymane przez lwy wspięte na tylnych łapach⁴⁸. Zachowane odciski tej pieczęci w księdze pochodzą z 1851 r.⁴⁹

Najstarsza księga cechu piekarskiego z lat 1640–1890 została ufundowana przez ks. Grzegorza Zdziewojskiego. Materiał ten stanowi cenne źródło wiedzy o rzemiośle w Kętach, obejmuje bowiem rejestry przedstawicieli władz cechowych, spisy piekarzy zrzeszonych w bractwie, informacje o przyjmowaniu nowych członków, ich obowiązkach oraz relacjach rodzinnych w obrębie cechu. Wpisy dokumentują też fundacje i darowizny na rzecz kościoła oraz lokalnych instytucji.

Na koniec warto nadmienić, że Muzeum im. A. Kłosińskiego w Kętach realizowało w 2010 r. projekt ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pt. „Konserwacja kęckich ksiąg cechowych”, w ramach które-

---

⁴⁴ Ibidem, k. 182–183.

⁴⁵ Ibidem, k. 165.

⁴⁶ Ibidem, k. 214.

⁴⁷ Ibidem, k. 355.

⁴⁸ R. Bożek, *Kęty rzemiosłem sławne...*, s. 11.

⁴⁹ MKK, Księga cechu piekarskiego w Kętach, sygn. H/696, k. 303.

go poddano konserwacji i digitalizacji 11 ksiąg cechowych z lat 1621–1636⁵⁰: Księgę cechu sukienników z lat 1666–1919⁵¹, Księgę cechu krawców z lat 1621–1791⁵², Księgę cechu piekarskiego z lat 1836–1936⁵³, Księgę cechu krawców z lat 1793–1891⁵⁴, Księgę cechu piekarskiego z 1757 r.⁵⁵, Księgę cechu krawieckiego z lat 1642–1909⁵⁶, Księgę cechu piekarskiego z lat 1646–1894⁵⁷, Księgę cechu szewców – rejestr dochodów gospody w Kętach z lat 1858–1930⁵⁸, Księgę cechu szewców z lat 1884–1913⁵⁹, Księgę cechu tkackiego i barchanników z lat 1756–1857⁶⁰ oraz Księgę cechu barchanników z lat 1664–1829⁶¹. Prace konserwatorskie wykonała mgr Nel Jastrzębowska w pracowni konserwatorskiej Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Materiały w formie zdigitalizowanej są udostępnione w siedzibie Muzeum.

ANEKS

Spis braci cechu piekarskiego w Kętach z 1665 r.

1. Adam Rąmpiel
2. Wojciech Dziwlik
3. Marcin Wålaski
4. Jan Powąska
5. Wawrzyniec Hacko
6. Jan Procnar

---

⁵⁰ *Konserwacja kęckich ksiąg...*

⁵¹ MKK, Księga cechu sukienników w Kętach, sygn. H/698.

⁵² MKK, Księga cechu krawców w Kętach, sygn. H/699.

⁵³ MKK, Księga cechu piekarzy w Kętach, sygn. H/693.

⁵⁴ MKK, Księga cechu krawców w Kętach, sygn. H/694.

⁵⁵ MKK, Księga cechu piekarzy w Kętach, sygn. H/695.

⁵⁶ MKK, Księga cechu krawców w Kętach, sygn. H/700.

⁵⁷ MKK, Księga cechu piekarzy w Kętach, sygn. H/696.

⁵⁸ MKK, Księga cechu szewców w Kętach, sygn. H/86.

⁵⁹ *Ibidem*, sygn. H/50.

⁶⁰ MKK, Księga cechu tkaczy i barchanników w Kętach, sygn. H/697.

⁶¹ MKK, Księga cechu barchanników w Kętach, sygn. H/1490.

7. Marcin Suski
8. Paweł Rąmpiel
9. Krzysztof Powąska
10. Andrzej Gawęcki
11. Jan Zatorski
12. Wojciech Łabusz
13. Paweł Dziwlik
14. Franciszek Gruszka
15. Krzysztof Kabusik
16. Szymon Tomala
17. Paweł Gorgosz
18. Paweł Łabusz
19. Jerzy Maćkowiec
20. Jan Wieczorek
21. Jan Opal
22. Florian Mitkowski
23. Marcin Stasiak
24. Franciszek Stanecki
25. Tomasz Kasperski
26. Wojciech Mackowicz

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

- Archiwum Parafii św. Małgorzaty i Katarzyny w Kętach
Liber copulatorum (1826–1843).
Liber natorum (1826–1843).
- Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach
Księga cechu barchanników w Kętach, sygn. H/1490.
Księga cechu krawców w Kętach, sygn. H/694, 699, 700.
Księga cechu piekarzy w Kętach, sygn. H/693, 695–696.
Księga cechu sukienników w Kętach, sygn. H/698.
Księga cechu szewców w Kętach, sygn. H/50, 86.
Księga cechu tkaczy i barchanników w Kętach, sygn. H/697.

Opracowania

- Barciak Antoni: *Dzieje miasta Kęt do roku 1564*. „Watra. Rocznik Bielski” 1980, R. 1, s. 59–78.
- Bożek Renata: *Kęty rzemiosłem sławne*. Kraków: Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, 2011.
- Chowaniak Anna: *Ze starych ksiąg cechowych*. „Kęczanin. Pismo Ziemi Kęckiej” 2003, cz. 1, nr 3, s. 11.

- Drożdżiak Władysław: *Z dziejów Kęt*. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1979.
- Heck Walerian: *Archiwa miejskie księstw oświęcimskiego i zatorskiego*. Kraków: Druk. Wł. L. Anczyca i Spółki, pod zarządkiem Jana Gadowskiego, 1891.
- Jędrzejewski Przemysław: *Kęty w okresie wczesnonowoczesnym (od początku XVI w. do końca 1772 r.)*. W: *Kęty. Blaski i cienie miasta w minionych wiekach*, t. 1. Red. Konrad Meus, Marta Tylza-Janosz, Dorota Żurek. Kęty: Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, 2019, s. 230–349.
- Kiryk Feliks: *Działalność gospodarza i kulturalna Jakuba z Dębna*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1965, Prace Historyczne, z. 20, s. 31–66.
- Kiryk Feliks: *Rozwój urbanizacji Małopolski XIII–XVI w. Województwo krakowskie (powiaty południowe)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1985.
- Kłosiński Jacek, Rycerski Tadeusz: *Aleksander Kłosiński*. „Biuletyn Kulturalny” 1987, s. 52–53.
- Kuźma Teresa: *Muzeum*. „Biuletyn Kulturalny” 1986, s. 52–53.
- Meus Konrad: *Kęty pod berłem Habsburgów*. W: *Kęty. Blaski i cienie miasta w minionych wiekach*, t. 2. Red. Konrad Meus, Marta Tylza-Janosz, Dorota Żurek. Kęty: Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, 2019, s. 8–171.
- Rodak Jan: *Grzegorz Jan Zdziwojski z Łasku. Człowiek – dzieło – recepcja. Studium biograficzne*. Katowice: Biblioteka Śląska, 2010.
- Rodak Jan: *Tolle lege. Ze studiów nad dawną książką*. Katowice: Biblioteka Śląska, 2013.
- Stanko Przemysław: *Dwa nieznanne dokumenty z I połowy XV w. i ich znaczenie dla dziejów Kęt. Przyczynek do początku samorządu w Kętach*. „Almanach Kęcki” 2010, nr 14, s. 25–53.
- Żurek Dorota: *Kęty w średniowieczu*. W: *Kęty. Blaski i cienie miasta w minionych wiekach*, t. 1. Red. Konrad Meus, Marta Tylza-Janosz, Dorota Żurek. Kęty: Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, 2019, s. 136–229.

Wydawnictwa elektroniczne

- Historia Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach*, <https://muzeum.kety.pl/historia> (odczyt: 30.03.2025).
- Historia powstania Cechu Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Kętach*, <http://www.cechkety.pl/cech/historia/> (odczyt: 30.03.2025).
- Konserwacja kęckich ksiąg cechowych*, https://muzeum.kety.pl/strona_old/mkidn/ (odczyt: 30.03.2025).
- Zbiory Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach*, <https://www.muzeum.kety.pl/zbiory-on-line> (odczyt: 30.03.2025).

AUTOR: Przemysław Jędrzejewski – historyk, regionalista, doktor nauk humanistycznych, prezes Zarządu Stowarzyszenia Twoje Korzenie w Polsce. W latach 2015–2017 był kierownikiem grantu naukowego pt. „Administracja lokalna u schyłku I Rzeczypospolitej. Komisje Porządkowe Cywilno-Wojskowe województwa krakowskiego w dobie Sejmu Wielkiego”, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. Autor i współautor

kilku monografii naukowych oraz podręczników, m.in.: *Komisje Porządkowe Cywilno-Wojskowe województwa krakowskiego w dobie Sejmu Wielkiego (1790–1792)*; e-mail: biuro@tkwp.pl

AUTHOR: Przemysław Jędrzejewski – historian, regional specialist, Dr, President of the Board of Directors of Stowarzyszenie Twoje Korzenie w Polsce (Your Roots in Poland Association). In 2015–2017, he was the head of a research project entitled “Local Administration at the End of the First Republic. Civil-Military Order Commissions of the Kraków Voivodeship in the Times of the Great Sejm”, funded by the National Science Centre. Author and co-author of several scientific monographs and textbooks, including: *Civil-Military Order Commissions of the Krakow Voivodeship in the Times of the Great Sejm (1790–1792)*; e-mail: biuro@tkwp.pl